

جلسات شرح و تفسیر

حجت الاسلام و المسلمین استاد
محمد جواد حاج علی اکبری

موضوع:

دعای چهل و دوم (ختم قرآن)

جلسه ۱۵

۱۳۹۶/۰۴/۱۲

■ استقبال و بدرقه ماه رمضان

■ دو کار مهم در بدرقه ماه رمضان

۱. بررسی عملکرد خویش و رفع نواقص

۲. حفظ دستاوردهای معنوی

■ کار ویژه‌ی شیطان در ماه شوال

■ چند نکته درباره سوره فرقان

۱. تبریک خداوند به خود

۲. گلایه پیامبر از امت خویش

۳. ویژگی‌های عباد الرحمن

۴. اهمیت و ارزش دعا

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَالْحَمْدُ لِلَّهِ

القدر. در پیش روی ما دهه‌ی ذی الحجه قرار دارد. طبق قاعده‌ای که قبلاً در مورد آن صحبت کردیم، یکی از بهترین روش‌ها برای توشه‌ی سالک، مراقبت از فرصت‌ها و زمان‌ها است.

بخشی از این مراقبت در استقبال است که انسان با آمادگی وارد آن فرصت شود و از قبل موانع را رفع و مقتضیات را آماده کرده باشد. گاهی برخی موانع در وجود انسان است که باید از قبل رفع شود و گاهی برخی آمادگی‌ها است که انسان باید آنها را کسب کند.

فرصت مانند ابر از آسمان عمر ما عبور می‌کند و معلوم نمی‌شود چه زمانی می‌آید و چه زمانی می‌رود! امیرالمؤمنین (علیه السلام) فرمودند: «فرصت مانند ابر می‌گذرد». [۱] این سخن چند معنا و وجه دارد؛ یک وجه آن سرعت است و وجه

استقبال و بدرقه ماه رمضان

به همه‌ی عزیزان با تأخیر، عید سعید فطر را تبریک عرض می‌کنم. عید فرصت خیلی مناسبی برای یک یادآوری است.

فرصت‌های الهی مثل ماه مبارک رمضان، یک استقبال دارد و یک بدرقه. ما باید هم خوب استقبال کنیم و هم خوب بدرقه. بعضی‌ها خوش‌استقبال هستند، اما بدبدرقه‌اند. انسان باید هم حسن استقبال داشته باشد و هم حسن بدرقه. همه‌ی فرصت‌های الهی چنین ویژگی دارند؛ چراکه فرصت‌های عادی نیستند و در واقع ضرب در کرم و فضل پروردگار متعال شده است. گاهی روز یا شب جمعه است و گاهی ماه مبارک رمضان یا ليله

دیگر آن آرامی؛ یعنی عبورش را کسی متوجه نمی‌شود. فرصت‌های خیر این‌گونه هستند، به سرعت می‌آیند و می‌روند. فُرص الخیر مانند ابر باران‌خیز است و دارای رهاورد است و انسان باید آن را غنیمت بشمارد. چون این فرصت سریع از دست می‌رود، نمی‌شود صبر کرد تا بیاید و بعد آماده شویم. یک بُعد استفاده از فرصت، مربوط به بدرقه می‌شود. ما اکنون ماه مبارک رمضان را پشت سر گذاشتیم.

اتفاقی که در این وداع می‌افتد این است که به شما یادآوری می‌کند که این ماه چه فرصتی بود. اگر کسی حقیقت ماه مبارک رمضان را درک کرده باشد، الان عزادار و غصه‌دار است. نمی‌دانم در چند روز گذشته، چند بار این حالت را داشته‌اید؟ اگر برایتان پیش نیامده یا کم پیش آمده، برای شما متأسفم و چنانچه زیاد و عمیق پیش آمده، باید به شما تبریک گفت؛ چون درک کرده‌اید که چه فرصتی از دست شما رفته است. خداحافظی با چنین فرصتی خیلی سنگین است.

حضرت سیدالساجدین (علیه السلام) در دعای ۴۴، ادب استقبال و در دعای ۴۵، ادب بدرقه را به ما آموزش می‌دهد تا بدانیم وقتی در آستانه‌ی ماه قرار گرفتیم، چگونه باید استقبال کنیم و برنامه و تصویر ذهنی ما چگونه باشد و در دعای ۴۵، ادب بدرقه را بیان فرمودند تا بدانیم چگونه با ماه وداع کنیم.

برای اینکه این مسئله خوب درک شود، امام یک بار دیگر جایگاه ماه مبارک رمضان را در منظومه‌ی فرصت‌های الهی به تصویر می‌کشد و این تصویرسازی امام خیلی فوق‌العاده است. ذیل بحث کرامت تبیین شد که ماه مبارک رمضان، تجلی نام کریم خدای متعال در زمان است.

دو کار مهم در بدرقه ماه رمضان

۱. بررسی عملکرد خویش و رفع نواقص

در ادب بدرقه‌ی ماه مبارک رمضان باید دو کار انجام دهیم. اولین کار آن است که آنچه از فرصت‌ها در ماه مبارک رمضان به خاطر بی‌دقتی، غفلت، تنبلی و بی‌برنامگی از دست داده‌ایم، احصاء کنیم. باید به رئوس برنامه‌ها مراجعه کنیم و ببینیم در ماه مبارک رمضان چه فرصت‌هایی را از دست دادیم. در مورد نمازمان در ماه مبارک رمضان، تلاوت قرآن، صله‌ی ارحام، حسن خلق، سحرخیزی، دعا و انس با مسجد، ببینیم چه کردیم. کم و کاستی‌ها باید استخراج شود و با خودمان پیمان ببندیم و عهد کنیم که ان‌شاءالله و به فضل الهی در ماه مبارک رمضان سال آینده، از این کم و کاستی‌ها عبرت گرفته باشیم و

این یک فرصت عادی نبود و در مورد قرآن کریم فرمودند در این ماه، یک آیه برابر یک ختم کامل است. لحظه‌ی افطار و سحر نیز فوق‌العاده بود و آمرزش الهی و جذبه‌های معنوی و دلربایی‌های خاصی در این ماه رخ می‌دهد. حضرت دوباره این را تبیین می‌کنند تا ما متوجه شویم این حقیقت نورانی که از دست ما رفت، چه بود.

بعد از آن، تا پایان، ادب بدرقه مطرح می‌شود.

حضرت در ضمن سلام‌های خداحافظی دوباره این ماه را معرفی می‌کنند و آن را «شهر الله الاکبر» و «عید اولیائه» می‌نامند که ابعادی از این پدیده‌ی حقیقتاً متفاوت را بیان می‌کند. در پایان آن دعا، درخواست این است که بتوانیم آنچه را در ماه مبارک رمضان به دست آوردیم، حفاظت کنیم.

بدرقه این است که انسان بررسی کند و ببیند چه بخش‌هایی از این فرصت الهی جا ماند. باید میزان تلاوت قرآن و کیفیت و کمیت بهره‌برداری از آن را در ماه مبارک رمضان بررسی کنیم. در ماه مبارک رمضان همه‌چیز برای بهره‌برداری از قرآن است؛ چه اینکه در قرآن فرمود: «شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ» [۲] ماه رمضان [همان ماه] است که در آن قرآن فرو فرستاده شده است». باید ببینیم بین ما و قرآن در ماه مبارک رمضان چه گذشت.

از سیره اولیا و انبیا استفاده می‌شود که ارتقای اخلاقی در محور حسن خلق و مکارم اخلاق، از رئوس برنامه است. باید در ماه مبارک رمضان بررسی کنیم و ببینیم ارتقا پیدا کردیم یا نه؟ در خوش‌رویی و خوش‌گویی آیا ارتقا پیدا کرده‌ایم و عزیزان اطراف ما این

بهتر بتوانیم استفاده کنیم. مثلاً انسان مراجعه می‌کند و می‌بیند سحرش، سحر خوبی نشد یا به‌خوبی نتوانست از مناجات ابوحمزه - چه کمأ و چه کیفأ - استفاده کند. اگر مناجات ابوحمزه بر سنگ نازل شود، آن را ذوب می‌کند. این مناجات با دل ما چه کرد؟ ما چقدر ذوب شدیم و گداختیم؟ این مناجات چقدر فطرت ما را سرخ کرد؟ باید اینها را یکی‌یکی محاسبه کنیم.

اگر آن‌طور که باید می‌شد، نشده است، علت آن را بیاییم. نکند ماه رمضان ما مثل باقی ماه‌ها شود. باید روز را خلوت کنیم تا بتوانیم شب‌ها کامل بیدار باشیم. امسال و سال آینده شب‌های ماه مبارک کوتاه است و انسان به کاری نمی‌رسد. برای روزه‌ی جوانجی و جوارحی باید ببینیم زبان و گوش ما چقدر مراقبت شد. پس اولین کار در زمینه‌ی ادب

گریه می‌کند؟ برای خداحافظی از ماه رمضان و به دلیل کم و کاستی‌ها گریه کرده‌ایم؟ باید توبه کرد و پیمان‌نامه‌ای نوشت تا سال بعد اینها را رعایت کنیم.

۲. حفظ دستاوردهای معنوی

رکن و مطلب دوم در بدرقه، عبارت از این است که آنچه از دستاوردهای ماه مبارک رمضان نصیب ما شد، حتی المقدور حفاظت کنیم. در ماه مبارک رمضان، قله‌الکلام تمرین شده است، باید ادامه پیدا کند. قله‌المنام تمرین شده است، باید ادامه پیدا کند. شما در این ماه یک ساعت یا یک ساعت و نیم قبل اذان بیدار می‌شدید. این خیلی خوب است. قرآن کریم در معرفی متقین می‌فرماید: «إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ آخِذِينَ مَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُحْسِنِينَ كَانُوا قَلِيلًا مِنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ

را احساس کرده‌اند یا نه؛ خدای نخواستہ به خاطر گرسنگی و تشنگی بدتر شده بودیم! در محور مکارم، مسئله‌ی روحیه کرامت بود که جلوه خاص آن، احسان و رسیدگی به دیگران بود. باید بنشینیم و محاسبه کنیم در این موارد چه کرده‌ایم.

پس مطلب اول در ادب بدرقه، استخراج ضعف‌ها و عبرت‌ها بود و بعد از آن اینکه از خدای متعال بخواهیم عمر با ما یاری کند تا به ماه مبارک رمضان سال بعد برسیم و پیمان ببندیم که این اشکالات را برطرف سازیم. خوب است که اینها را یادداشت کنیم.

عید فطر می‌رسد و بعد هم ماه شوال و فضا و طبیعت این ماه، ما را اداره می‌کند و کم‌کم همه چیز عادی می‌شود. این بدرقه ماه خدا است؟! این‌طور انسان خداحافظی می‌کند؟! یا پای کم گذاشتن‌های خودش

به سحری می‌رسید که آکنده از استغفار است. آنان نوری که با خودشان به آخرت می‌برند، از دنیا آورده‌اند. حال شما به لطف ماه مبارک رمضان، قله المنام را تجربه کرده‌اید. گر چه نمی‌شود عین ماه مبارک رمضان باشیم، اما می‌شود توقع کرد که در وضعیت عادی، حتماً نیم ساعت قبل از اذان صبح بیدار شویم. دوستانی بودند که در ماه مبارک رمضان، همه‌ی شب را بیدار بودند و مشکلی هم پیش نمی‌آمد؛ زیرا شب‌ها کوتاه بود و می‌گفتند اگر بخواهیم چیزی گیرمان نمی‌آید. الان حداقل اندکی از شب را بیدار باشیم. اگر شما در ماه مبارک رمضان، روزی یک جزء قرآن تلاوت کرده‌اید، باید این را حفاظت کرد.

این بدرقه‌ی شایسته‌ی ماه مبارک رمضان است. چنانچه قله الکلام تمرین شد، باید ادامه یابد و اگر موقع صحبت

وَ بِالْأَشْحَارِ هُمْ يَسْتَفْهَرُونَ
 وَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّائِلِ
 وَ الْمَحْرُومِ؛ [۳] پرهیزگاران در باغ‌ها و چشمه‌سارانند. آنچه را پروردگارشان عطا فرموده می‌گیرند؛ زیرا آنها پیش از این نیکوکار بودند، و از شب اندکی را می‌غنودند، و در سحرگاهان [از خدا] طلب آمرزش می‌کردند و در اموالشان برای سائل و محروم حقی [معین] بود».

اولین وجه معرفی متقین در این آیات، محسن و خوش‌فکر و خوش‌اخلاق و خوش‌عمل بودن است. این حسن را می‌شود در فکر، اخلاق و عمل متقین مشاهده کرد. اولین جلوه‌ی حسن متقین در دنیا از نظر قرآن کریم، این است که هجود ایشان در شب کم بود؛ یعنی هم کم می‌خوابیدند و هم سبک می‌خوابیدند و راحت بیدار می‌شدند. استمرار شب ایشان

سر جای اول برنگردیم. اگر به همان رژیم غذایی قبل از ماه مبارک رمضان برگردیم، حسن بدرقه رعایت نمی‌شود. باید مقداری از آن قله الطعام را به بعد از ماه مبارک رمضان تسری دهیم. در مورد سایر اعمال نیز چنین است. این حسن بدرقه اسء باید ضعف‌ها را بشناسیم، احصاء کنیم، توبه کنیم و پیمان ببندیم و در کنار آن دستاوردهایی را که خدای متعال از فضل خود به ما داد، حفظ کنیم و نگاه داریم.

ماه رمضان خوب دست به جیب شده و کریم شده بودیم. این را باید حفظ کرد. در ماه مبارک، نسبت به ایتم و نیازمندان و گرفتاران، احساس وظیفه پیدا کرده بودیم و در کنار آن به دعاها میل پیدا کرده بودیم. باید مقداری از اینها را حفاظت کرد.

نسبت به نماز و رعایت احکام و آداب، باید آنچه را به دست

کردم، مواظب حرف زدن خود بوده‌ای، باید این را حفظ کنی. شخصی به من گفت: مطالبی دارم، اما چون در آن شائبه غیبت هست، در ماه رمضان نمی‌گویم. معنایش این است که بعد از ماه رمضان می‌آیم و حسابتان را می‌رسم! شما که در ماه مبارک رمضان به خاطر طبع ماه و حرمت آن، رعایت می‌کردی، حال هم رعایت کن. قله الکلام (کم صحبت کردن) بسیار خوب است. «**قله الکلام، قله المنام و قله الطعام**»، سه رکن اساسی سلوک است. منتها برخی دوستان ماشاءالله نسبت به قبل از ماه مبارک چاق‌تر هم شده‌اند و گویا ماه مبارک رمضان به آقایان ساخته است؛ از جمله به خودم.

ما از ساعت ۴ صبح تا ساعت ۸:۳۰ شب هیچ چیزی از آب و غذا نمی‌خوردیم و فرشته‌خو شده بودیم. پس می‌شود قله الطعام را تا حدی حفاظت کرد.

از همان روز عید می‌فهمم که شیطان حسابم را رسید! معلوم می‌شود که دست و پای او باز شده است. ماجرای این سنگینی عملیات شیطان این است که می‌گوید هر چه در ماه رمضان به دست آورده‌ایم، یک‌جا از ما می‌گیرد. شیطان در ماه شوال با برنامه‌ریزی سراغ شما می‌آید و شما باید با برنامه‌ریزی در مقابل او بایستید. در این یک هفته احتمالاً چند بار ضربه فنی شده‌ایم؛ باید مراقب باشیم. ما حق نداریم بیهوده عصبانی شویم؛ چون از ليله القدر عبور کرده‌ایم و در آن شب با فرشته‌ها مصافحه نموده و کم‌گناهی را تجربه کرده‌ایم.

این حسن بدرقه است و وای به حال ما اگر بدبدرقه باشیم. اگر بدبدرقه باشیم، ذیل اشخاصی می‌رویم که گرفتار قله الشکر هستند و چنانچه شکر کم باشد،

آورده‌ایم، حفظ کنیم و آداب ظاهری و باطنی نماز را نگاه داریم. این حسن بدرقه است و تا دیر نشده و حال و هوای ماه مبارک رمضان در ما هست، باید شروع کنیم. کارکرد ماه شوال و فضای این ماه برای سالکین، حسن بدرقه‌ی ماه مبارک رمضان است؛ چنان‌که کارکرد ویژه‌ی ماه رجب و شعبان، حسن استقبال ماه مبارک رمضان است. دو ماه قبل برای استقبال و یک ماه بعد برای بدرقه است. اگر غفلت کنیم و حال و هوای ماه مبارک از ما گرفته شود، وارد وضعیت عادی می‌شویم.

کار ویژه شیطان در ماه شوال

یک جمله هم از بنده بشنوید و آن اینکه عملیات شیطان در ماه شوال خیلی سنگین است. حتماً کسالت سحرگاهی و تنبلی در عبادات را احساس کرده‌اید. کسی می‌گفت من

۱. تبریک خداوند به خود

اسم‌گذاری این سوره به مناسبت آیه اولش است: «تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا؛ بزرگ [و خجسته] است کسی که بر بنده خود فرقان [= کتاب جداسازنده حق از باطل] را نازل فرمود تا برای جهانیان هشداردهنده‌ای باشد». ذیل دعای ۴۲ یک فصل در مورد اسم فرقان، که نام قرآن است، صحبت کردیم. این نشان می‌دهد که قرآن چقدر در نظر حضرت حق، رفعت شأن دارد. خدای متعال چند جا به خودش تبریک گفته که یکی در مورد قرآن کریم است.

۲. گلایه پیامبر از امت خویش

در آیه سی سوره‌ی مبارکه‌ی فرقان، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) از قوم خودش در مورد قرآن کریم گلایه می‌کند: «وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا

انسان طبق نص کلام حضرت امیر (علیه السلام) در نهج البلاغه، اوج نعمت‌ها را از دست می‌دهد. از مصادیق کم‌شکری در مورد ماه مبارک رمضان، بدبدرقه کردن است. اگر در کلام و منام و طعام همان‌طور هستیم که قبل از ماه مبارک رمضان بوده‌ایم، شکر این ماه را به‌جا نیاورده‌ایم.

امشب باید پیمان‌نامه بنویسیم و به مصاف شیطان روسیاه برویم. الان شیطان ملعون از همین جلسه‌ی ما هم ناراحت شد و خودش را همین‌جا به زمین می‌زند؛ منتها امید دارد که تنبلی کنیم تا ما را به حالت قبل از ماه رمضان برگرداند.

چند نکته درباره سوره فرقان

در مورد سوره‌ی مبارکه‌ی فرقان - که ابتدای جلسه آیاتی از آن قرائت شد - چند یادآوری داشته باشیم تا بهره‌ی قرآنی این جلسه باشد.

مناجات امان خواندید که: «يَوْمَ يَعْزُضُ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا يَا وَيْلَتَى لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا» [٤] و روزی است که ستمکار دست‌های خود را می‌گزد [و] می‌گوید: ای کاش با پیامبر راهی برمی‌گرفتم، ای و ای کاش فلانی را دوست [خود] نگرفته بودم». قسمت اخیر به برنامه‌ریزی شیطان برای گرفتن بهره‌های ما از ماه مبارک رمضان اشاره دارد.

۳. ویژگی‌های عباد الرحمن

در این سوره در مورد ویژگی‌های عباد الرحمن چنین آمده است: «وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا» [٥] و بندگان خدای رحمان کسانی‌اند که روی زمین به‌نرمی گام برمی‌دارند و چون نادانان ایشان را طرف خطاب قرار دهند، به ملایمت پاسخ می‌دهند». در آیات عباد

هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا؛ و پیامبر گفت: پروردگارا! قوم من این قرآن را رها کردند». پیامبر (صلی الله علیه و آله) گلایه می‌کند که اینها قرآن را در تفکر، سبک زندگی، اقتصاد، سیاست، فرهنگ، آموزش و تعلیم و تربیت خود، مهجور و منزوی کرده‌اند. محتوای اینها را از کجا می‌گیرند؟! از ۲۰۳۰ و جاهای دیگر. بانکداری، اقتصاد و معماری‌شان را از جاهای دیگر می‌گیرند و خانه‌ها آپن می‌شود و مرزهای حیا برداشته می‌شود و... من و شما مواظب باشیم که ذیل این گلایه پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) قرار نگیریم. هر کسی ذیل این گلایه قرار گیرد، در قیامت مصیبت دارد و پیامبر از او روی برمی‌گرداند و با او قهر می‌کند. وای به حال کسی که پیامبر در قیامت از او روی برگرداند!

آیات قبل از این آیه را هم در سحرهای ماه مبارک رمضان و در

امیدواریم خدای تبارک و تعالی ما را جزء عباد الرحمن قرار دهد و توفیق تحصیل این ویژگی‌ها را به همه‌ی ما کرامت کند و ما را جزء بهترین بدرقه‌کنندگان و بهترین استقبال‌کنندگان از ماه مبارک رمضان رمضان سال آینده قرار دهد.

الرحمن، خدای متعال با تعبیری خاص و با افتخار، گروهی از بندگان را به اسم رحمت مطلقه‌ی کلیه معرفی می‌کند و احترام، تجلیل، تکریم، مباحثات و افتخار می‌کند. دوستان از این ویژگی‌ها عبور نکنند، آنها را فهرست کنید و با خودتان تطبیق دهید.

از خدای متعال می‌خواهیم آنچه امام سجاد (علیه السلام) در دعای ۴۴ و بلکه در تمام دعای‌های صحیفه خواسته‌اند، درباره‌ی ما مستجاب کند و ما را جزء کسانی قرار ندهد که پیامبر از آنان گلایه کردند.

دومین ویژگی عباد الرحمن این است: «وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا»؛ [۶] و آنانند که در حال سجده یا ایستاده شب را به روز می‌آورند». این همان خواب کم و بیداری سحر و سجده و عبادت است.

۴. اهمیت و ارزش دعا

در یک آیه که از مقلقات قرآن است، فرمود: «قُلْ مَا يَعْبَأُ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ»؛ [۷] بگو: اگر دعای شما نباشد، پروردگام هیچ اعتنایی به شما نمی‌کند». دعا یعنی باور کنی که فقیر الی الله تبارک و تعالی هستی.

منابع و مأخذ

[۱]. آمدی، غرر الحکم، حدیث ۲۵۰۱.

[۲]. بقره: ۱۸۵.

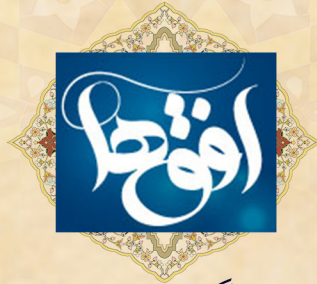
[۳]. ذاریات: ۱۵-۱۹.

[۴]. فرقان: ۲۷-۲۸.

[۵]. همان: ۶۳.

[۶]. همان: ۶۴.

[۷]. همان: ۷۷.

افوغها؛ درنگی بر مسئله تعلیم و تربیت

OfoghHa.ir © سامانه پیامکی: ۳۰۰۰۴۸۵۹۵۹

۲ شنبه‌ها

از ساعت ۱۸ الی ۱۹:۳۰

(۶ ماه اول سال)

تهران، خیابان سرچشمه
مجتمع فرهنگی شهدای هفتم تیر